

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Херсонський державний університет

**Сергій ОМЕЛЬЧУК,
Анастасія КУЗЬМЕНКО**

ПРАКТИКУМ
З АКАДЕМІЙНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ:
ОРІЄНТИР ДЛЯ МАЙБУТНЬОГО
ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ
У ПРОСТОРІ ЧЕСНОЇ НАУКИ

НАВЧАЛЬНИЙ ПОСІБНИК

для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня
вищої освіти

УДК [001+378]:174.7-057.4(075)
0-57

Рецензенти:

Тимошенко Олена Іванівна – докторка філософських наук, професорка, ректорка ПВНЗ «Європейський університет»;

Ягодзінський Сергій Миколайович – доктор філософських наук, професор, проректор ПВНЗ «Європейський університет»;

Солодюк Наталія Володимирівна – кандидатка педагогічних наук, доцентка, доцентка кафедри української літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського

*Рекомендовано до друку вченою радою
Херсонського державного університету
(протокол № 8 від 22 грудня 2026 року)*

Омельчук С. А., Кузьменко А. О.

0-57 Практикум з академічної доброчесності: орієнтир для майбутнього доктора філософії у просторі чесної науки: навчальний посібник для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти : навчальний посібник / Сергій Омельчук, Анастасія Кузьменко. – Суми : Університетська книга, 2026. – 234 с.

ISBN 978-617-521-143-4

Навчальний посібник має виразне практичне спрямування і призначений для формування та вдосконалення в здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти компетентності з академічної доброчесності. Зміст посібника вибудовано навколо системи практичних завдань, кейсів, ситуаційних вправ і рефлексійних практик, що передбачають застосування принципів академічної доброчесності в навчальній, науково-дослідній та викладацькій діяльності майбутніх докторів філософії. Практикум орієнтований на розвиток навичок академічного письма, коректного цитування, публічної наукової комунікації, етичної взаємодії в академічному середовищі та відповідального професійного самопозиціонування науковця.

У посібникові використано граматичні форми української літературної мови, визначені сучасною мовною нормою та історичною правописною традицією. Такі словоформи є свідомим елементом авторської редакції й не становлять відхилень від чинних граматичних та орфографічних норм.

Видання адресовано аспірантам, докторантам, викладачам університетів.

УДК [001+378]:174.7-057.4(075)

ISBN 978-617-521-143-4

© Сергій Омельчук, Анастасія Кузьменко, 2026
© Херсонський державний університет, 2026

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1	
ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ: ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ	8
ТЕМА 1 ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ – ОБЛИЧЧЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ	9
ТЕМА 2 НОРМАТИВНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ	29
ТЕМА 3 ПАРТНЕРСЬКА ВЗАЄМОДІЯ НА ТРЕТЬОМУ (ОСВІТНЬО-НАУКОВОМУ) РІВНІ ВИЩОЇ ОСВІТИ	53
РОЗДІЛ 2	
ФУНДАМЕНТАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ МАЙБУТНЬОГО ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ ПРО АКАДЕМІЙНУ ДОБРОЧЕСНІСТЬ	80
ТЕМА 4 АКАДЕМІЙНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ: КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ТА СТРУКТУРНА ПОБУДОВА	81
ТЕМА 5 АКАДЕМІЙНІ ФАЛЬСТАРТИ	107
ТЕМА 6 СВІТОВІ ТА ВІТЧИЗНЯНІ ІНІЦІАТИВИ З ФОРМУВАННЯ АКАДЕМІЙНОЇ ДОБРОЧЕСНОСТІ	122

РОЗДІЛ 3	
АКАДЕМІЙНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ МАЙБУТНЬОГО	
ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ: ПРАКТИЧНИЙ ПУТІВНИК	140
ТЕМА 7	
РОЗВИТОК НАВИЧОК АКАДЕМІЙНОГО ПИСЬМА	141
ТЕМА 8	
КЕЙСИ З ОСНОВ ПУБЛІЧНИХ ВИСТУПІВ	179
ТЕМА 9	
ЕТИКА У ВИКЛАДАННІ ТА НАВЧАННІ	201
СПИСОК РЕКОМЕНДОВАНИХ ДЖЕРЕЛ	224

ВСТУП

Навчальний посібник «Практикум з академічної доброчесності: орієнтир для майбутнього доктора філософії у просторі чесної науки» для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти має на меті надати майбутнім докторам філософії систематизовану інформацію про основи академічної доброчесності, а також практичні рекомендації щодо впровадження її в щоденну діяльність. У ньому представлено ключові поняття, принципи та практики, що допоможуть формувати у здобувачів свідомість відповідального науково-педагогічного працівника.

Перший розділ сфокусовано на організації навчальної, науково-дослідної та викладацької діяльності майбутніх докторів філософії. Завдання цього розділу спрямовано на розуміння суб'єкт-суб'єктної взаємодії в академічному середовищі, питань конфлікту інтересів, нормативно-правових аспектів такої взаємодії, а також формування академічного портфоліо та професійного іміджу науковця.

Другий розділ присвячено ключовим поняттям та принципам академічної доброчесності, фундаментальним цінностям її та нормативному регулюванню. Завдання спрямовано на набуття навичок визначати види академічних порушень, застосовувати наслідки та превентивні заходи з академічної проступки, на роботу зі створення кодексів чести, особливості участі в міжнародних та вітчизняних проєктах з академічної доброчесності.

Третій розділ надає конкретні практичні поради майбутнім докторам філософії: методи оформлення наукових текстів, різновиди цитування, оволодіння техніками публічного виступу та взаємодії з аудиторією, створення ефективних презентацій, а також висвітлено питання етики у викладанні та навчанні.

Набуття знань, умінь та навичок у процесі виконання практичних завдань, представлених у посібникові, сприятиме формуванню академічної доброчесності майбутнього доктора філософії, підвищенню якості освіти та наукових досліджень, зміцненню довіри до освітніх і наукових інституцій.

Сподіваємося, що навчальний посібник «Практикум з академічної доброчесності: орієнтир для майбутнього доктора філософії у просторі чесної науки» стане корисним джерелом знань для всіх, хто прагне досягти успіху у своїй науковій кар'єрі на засадах принципів академічної доброчесності. Створення етики наукової діяльності – це спільна відповідальність усіх учасників освітньо-наукового процесу.

Для підвищення результативності формування академічної доброчесності майбутнього доктора філософії рекомендуємо до опрацювання такі навчальні посібники:

Омельчук С. А. Бути чесним у навчанні й науці: експрес-курс з академічної доброчесності для здобувачів вищої освіти. Навчальний посібник. Херсон : ОЛДІ-ПЛЮС. 2021. 80 с.

Анастасія Кузьменко

Код честі PhD: конспект лекцій

Катовице – 2025

Кузьменко А. О. Код честі PhD: конспект лекцій. Навчальний посібник для здобувачів III освітньо-наукового рівня. Катовице. The University of Technology in Katowice Press. 2025. 213 с.

Міністерство освіти і науки України
Херсонський державний університет
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського

АНАСТАСІЯ КУЗЬМЕНКО
НАТАЛІЯ СОЛОДЮК

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ У СИСТЕМІ ПІДГОТОВКИ ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ: тренувальний практикум

Вінниця
2025

Кузьменко А. О., Солодюк Н. В. Академічна доброчесність в системі підготовки доктора філософії: тренувальний практикум. Навчальний посібник для здобувачів третього освітньо-наукового рівня. Івано-Франківськ, Вінниця : ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2025. 125 с.

1

РОЗДІЛ

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНЬОГО
ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ:
ЕТИЧНІ ОРІЄНТИРИ

ТЕМА 1

ДОКТОР ФІЛОСОФІЇ – ОБЛИЧЧЯ СУЧАСНОЇ НАУКИ

- Завдання 1. Метод «синквейн»
 - Завдання 2. Мозковий штурм
 - Завдання 3. Графічні організатори
 - Завдання 4. Swot-аналіз
 - Завдання 5. Дерево знань
 - Завдання 6. Групове обговорення
 - Завдання 7. Дорожня карта наукового розвитку
 - Завдання 8. Написання есею
 - Завдання 9. Дорожня карта
 - Завдання 10. Дослідження-класифікація
 - Завдання 11. Техніка smart-цілей
 - Завдання 12. Мозковий штурм
 - Завдання 13. Метод «килим ідей»
 - Завдання 14. Словникова карта
 - Завдання 15. Дискусія
 - Завдання 16. Написання есею
 - Завдання 17. Метод шести капелюхів мислення
 - Завдання 18. Метод структурованого аналізування
 - Завдання 19. Дослідження-класифікація
 - Завдання 20. Хмара слів
 - Завдання 21. Аналізування кейсів
 - Завдання 22. Картки ідей
 - Завдання 23. Метод вдумливого читання
 - Завдання 24. Творчий проєкт
-

ЗАВДАННЯ 1. МЕТОД «СИНКВЕЙН»

До слів *мотивація*, *ціль*, *цінність* складіть синквейн – п'ятирядковий вірш, що структуровано розкриває поняття або ідею в стислій та виразній формі.

ЗАВДАННЯ 2. МОЗКОВИЙ ШТУРМ

Проаналізуйте запропоновані проблеми:

1. Які ресурси необхідні для досягнення професійних цілей доктора філософії?
2. Які умови сприяють успішній науковій діяльності?
3. Які навички та знання є ключовими для професійного зростання?
4. Які соціальні та організаційні чинники впливають на розвиток здобувачів?
5. Що допомагає здобувачеві освіти підтримувати баланс між особистим життям і кар'єрою?
6. Які навички необхідно розвивати для викладацької діяльності?

7. Що важливіше: спеціалізація чи універсальність у науковій діяльності?
8. Чому важливо бути частиною наукового ком'юніті?

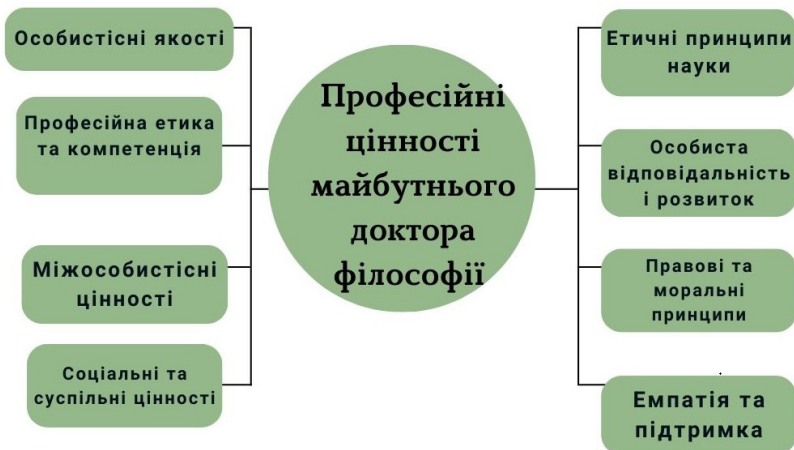

ЗАВДАННЯ 3. ГРАФІЧНІ ОРГАНІЗАТОРИ

Об'єднайте в групи основні цінності професійної етики майбутнього доктора філософії, щоб сформуванати особистісну позицію щодо кожної з цінностей.

ОСНОВНІ ЦІННОСТІ

чесність, довіра, порядність, сумлінність, справедливість, повага, мужність, доброчесність, правдивість, толерантність, верховенство права, законність, прозорість, послідовне відстоювання, відкритість, демократизм, взаємодопомога, взаємоповага, відповідальність, професіоналізм, компетентність, наукова сумлінність, партнерство, самовдосконалення, вдосконалення

ЗАВДАННЯ 4. SWOT-АНАЛІЗ

Доповніть таблицю, визначивши сильні та слабкі сторони, можливості та ризики професійних цінностей майбутнього доктора філософії.

ПРОФЕСІЙНІ ЦІННОСТІ МАЙБУТЬОГО ДОКТОРА ФІЛОСОФІЇ			
СИЛЬНІ СТОРОНИ (S - Strengths)	СЛАБКІ СТОРОНИ (W- Weaknesses)	МОЖЛИВОСТІ (O - Opportunities)	ЗАГРОЗИ (T - Threats)
Гарантують дотримання етичних норм, що зміцнює довіру до фахівця.	Особисті пріоритети можуть іноді суперечити етичним нормам професії.	Дотримання цінностей сприяє формуванню позитивного суспільного сприйняття професійної діяльності.	Нехтування цінностями може призвести до зниження стандартів у професії.

ЗАВДАННЯ 5. ДЕРЕВО ЗНАНЬ

Доповніть дерево знань, щоб систематизувати чинники, що впливають на мотивацію й цілі, і виявити шляхи стимулювання академічної культури майбутнього доктора філософії.

ЗАВДАННЯ 6. ГРУПОВЕ ОБГОВОРЕННЯ

Обговоріть способи підтримки мотивації, шляхи подолання стресу та створення гармонії між академічною діяльністю та особистим життям майбутнього доктора філософії.

Питання для обговорення:

1. Що найбільше мотивує мене працювати над тривалими проєктами?
2. Які труднощі я відчуваю під час роботи над дослідженням?
3. Які конкретні дії допомагають мені долати стрес?
4. Як я можу відзначати свої досягнення, навіть невеликі?
5. Що я можу зробити, щоб мати баланс між роботою та відпочинком?

Складіть спільний «порадник» з тем:

1. Як підтримувати мотивацію?
2. Як долати труднощі з написання дисертації?
3. Як можна побороти стрес і синдром самозванця?
4. Як визнавати досягнення?
5. Як знайти баланс між роботою та відпочинком?

ЗАВДАННЯ 7. ДОРОЖНЯ КАРТА НАУКОВОГО РОЗВИТКУ

Сформулюйте в письмовій формі свою особисту місію наукового зростання, урахувуючи власні цінності, інтереси, мотиви та довгострокові цілі.

Представте свою місію в групі. Знайдіть ключові спільні риси, цілі та підходи, що об'єднують вас як майбутніх докторів філософії.

На основі індивідуальних висновків створіть спільну місію, яка відображатиме загальні прагнення групи, цінності академічної доброчесності та пріоритети наукового розвитку. Визначте конкретні кроки та цілі, які допоможуть втілити цю місію на практиці.

Опорні питання:

1. Які ключові цінності та принципи визначають вашу особисту місію наукового зростання?
2. Які спільні елементи можна виокремити серед місій усіх учасників групи?
3. Які основні цілі має містити «колективна» місія, щоб відповідати інтересам усіх учасників?
4. Які конкретні дії та стратегії допоможуть реалізувати спільну місію наукового зростання?
5. Як ви можете оцінити ефективність реалізації вашої «колективної» місії в майбутньому?

ЗАВДАННЯ 8. НАПИСАННЯ ЕСЕЮ

Напишіть есей обсягом 300–500 слів, у якому розкрийте значення мотиваційно-цільового компонента для професійного становлення майбутніх докторів філософії. Зосередьтеся на аналізуванні власних цілей і мотивів. Продемонструйте, як теоретичні знання можуть допомогти в розробленні вашої академічної стратегії.

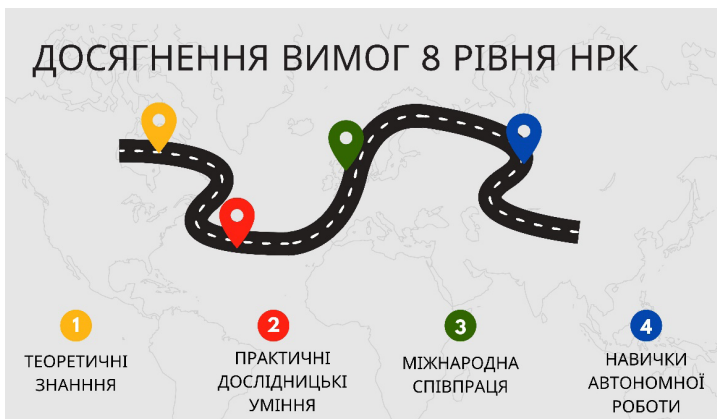
Структурні елементи:

1. Що таке мотивація та як вона впливає на наукову діяльність?
2. Типи мотивації (зовнішня, внутрішня, інтегративна) та роль їх у формуванні цілей.
3. Приклади впливу мотиваційно-цільового компонента на успішність.
4. Чому важливо формувати особисту місію майбутнього доктора філософії?
5. Як мотивація впливає на усвідомлення себе як частини академічної спільноти?
6. Як цільовий компонент допомагає визначити пріоритети, реалізувати потенціал та досягати академічних результатів?
7. Власне аналізування: які цілі та мотиви рухають здобувачем освіти в процесі здобуття ступеня доктора філософії?
8. Реальні кейси успішних науковців.

ЗАВДАННЯ 9. ДОРОЖНЯ КАРТА

Складіть «дорожню карту» для досягнення вимог 8-го рівня Національної рамки кваліфікацій України. Заповніть таблицю.

Розвиток	Короткострокові кроки (3–6 місяців)	Довгострокові кроки (1–3 роки)
Теоретичні знання	Пройти спеціалізовані курси	Завершити поглиблене навчання у вибраній галузі
Практичні дослідницькі вміння		
Міжнародна співпраця		
Навички автономної роботи		

ЗАВДАННЯ 10. ДОСЛІДЖЕННЯ-КЛАСИФІКАЦІЯ

Заповніть таблицю, об'єднавши компетентності в три групи:

*трансдисциплінарність;
проектування дослідницької діяльності;
соціальна відповідальність;
критичне мислення та етичність;
правова грамотність; інноваційність;
використання спеціалізованих інструментів;
академічна доброчесність; міжнародна співпраця;
комунікація на професійному рівні;
глибинне розуміння предметної галузі; знання методології
досліджень; ефективна комунікація в суспільстві*

Професійні компетентності	Спеціальні компетентності	Соціально-правові компетентності
забезпечують здатність здобувачів освіти ефективно виконувати професійні обов'язки у своїй галузі.	залежать від галузі знань, у якій здобуває освіту здобувач, і забезпечують експертність у вузькій спеціалізації.	спрямовані на інтеграцію здобувачів освіти в суспільство з дотриманням етичних і правових норм.

ЗАВДАННЯ 11. ТЕХНІКА SMART-ЦІЛЕЙ

Виберіть три компетентності з попереднього завдання та оцініть кожен шляхом формулювання конкретних цілей за критеріями SMART:

S (Specific): чітка мета.

M (Measurable): вимірювані результати.

A (Achievable): реалістичність мети.

R (Relevant): відповідність потребам і цінностям.

T (Time-bound): чіткі часові межі.

Наприклад: компетенція – академічна доброчесність.

S (Specific): навчитися коректно оформлювати покликання на літературні джерела у своїй роботі відповідно до міжнародних стандартів (APA, MLA тощо).

M (Measurable): створити список літератури для дисертації з правильно оформленими 30-ма джерелами.

A (Achievable): використовувати онлайн інструменти для бібліографічного менеджменту, такі як Zotero або EndNote.

R (Relevant): уникнення випадкового академічного плагіату та відповідність принципам академічної доброчесності.

T (Time-bound): завершити оформлення списку протягом одного місяця.

ЗАВДАННЯ 12. МОЗКОВИЙ ШТУРМ

Обговоріть запропоновані проблеми:

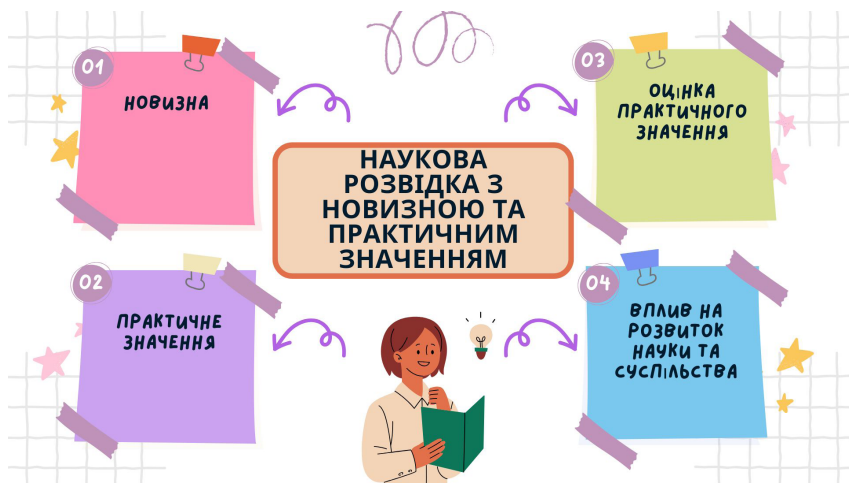
1. Як здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти може адаптувати свої професійні компетентності до потреб міжнародної академічної спільноти?
2. Які професійні компетентності майбутнього доктора філософії є ключовими для освітньо-наукової кар'єри в Україні?

3. Як спеціальні компетентності можуть допомогти розробити інноваційний науковий проєкт майбутньому докторові філософії?
4. Які технології або методи досліджень є критичними для обраної спеціалізації?
5. Як визначити свій унікальний внесок у наукову галузь через розвиток спеціальних компетентностей майбутніх докторів філософії?
6. Як знання правових норм і етичних стандартів впливає на якість наукових досліджень майбутніх докторів філософії?
7. Які соціально-правові аспекти найбільш актуальні для майбутнього доктора філософії, який планує працювати за кордоном?

ЗАВДАННЯ 13. МЕТОД «КИЛИМ ІДЕЙ»

Заповніть «килим ідей» з упровадження наукової розвідки: сформулюйте новизну та практичне значення для розв'язання реальних проблем та вдосконалення практики, вплив на розвиток науки та суспільства.

ЗАВДАННЯ 14. СЛОВНИКОВА КАРТА

Доповніть словникову карту педагогічних методів, які мають важливе значення для реалізації творчих підходів у професійній підготовці майбутніх докторів філософії.

МЕТОД НАВЧАННЯ	ОПИС
Розв'язання реальних проблем	Здобувачі освіти працюють з реальними задачами, що дає змогу їм використовувати свої творчі здібності для розв'язання різноманітних проблем, розвивати критичне мислення та вміння працювати в групах.
Самостійне планування проєктів	
Дискусії та дебати	
Креативні завдання	
Кейс-метод	
Стратегія зворотного навчання	
Використання віртуальних платформ	
Сценарії для віртуальних лабораторій	
Персоналізоване навчання	
Кооперативне навчання	

ЗАВДАННЯ 15. ДИСКУСІЯ

Обговоріть у парах або групах такі дискусійні питання:

1. Який вплив мають ідеали, інтереси та мотивація на розвиток майбутнього доктора філософії і як вони сприяють формуванню професійної ідентичності його?

2. Що сприяє гнучкості та індивідуалізації в підготовці майбутніх докторів філософії і які чинники допомагають їм адаптуватися до змін у науковій діяльності?
3. Чому визначення власних цінностей є критичним для професійного становлення і як це допомагає здобувачам освіти орієнтуватися у складних професійних виборах та прийнятті рішень?
4. Як ідеали, інтереси та мотивація можуть впливати на вибір дослідницьких тем і наукових напрямів досліджень майбутніх докторів філософії?
5. Які методи підготовки сприяють розвитку гнучкості та індивідуалізації в процесі підготовки майбутніх докторів філософії?
6. Як визначення власних цінностей допомагає майбутнім науковцям у виборі відповідних кар'єрних шляхів та інтеграції в професійне середовище?

ЗАВДАННЯ 16. НАПИСАННЯ ЕСЕЮ

Напишіть есей з теми «Академічне портфоліо майбутнього доктора філософії» (800–1000 слів), урахувуючи такі вимоги:

1. Охарактеризуйте значення академічного портфоліо для розвитку професійної кар'єри доктора філософії, підкреслюючи